

Att genom lek stödja och stimulera barns sociala förmågor

– undervisning i förskolan

Skolforskningsinstitutets systematiska översikter är i första hand till för förskollärare och lärare. De riktar sig naturligtvis också till beslutsfattare som på olika sätt kan främja goda förutsättningar för att bedriva skolans undervisning på vetenskaplig grund. Översikterna har även en given plats i olika utbildningssammanhang, inte minst på lärarutbildningarna.

WWW.SKOLFI.SE | INFO@SKOLFI.SE | TWITTER @SKOLFI

Den här systematiska översikten ger förskollärare möjlighet att ta del av forskningsresultat som kan ge ökad förståelse av hur de genom lek kan stödja och stimulera barns sociala förmågor. Översikten kan bidra till att forskningsresultat i större utsträckning blir en del av förskolans praktik. Den anknyter därmed till skollagens skrivningar om att utbildningen i förskolan ska vila på vetenskaplig grund. Studierna som ingår omfattar barn som är 1–6 år gamla.

Undervisning i förskolan

Översikten handlar om undervisning i förskolan, alltså målriktat arbete. Samtidigt är det viktigt att fånga barns intresse och lust att leka och lära, vilket innebär att undervisningen ska vara lekfull och lämna utrymme för barns initiativ. Det leder till att förskolläraren inte alltid kan följa förutbestämda steg utan måste vara beredd på att förändra upplägg, metoder och förhållningssätt. I lek framträder barnens egen kultur, och genom att planera för, följa, leda eller delta i lek får förskollärare kunskap om barnens perspektiv och vad som är särskilt viktigt för barnen.

I lekar använder barnen en rad olika sociala förmågor. I grova drag kan förmågorna i studierna delas in i förmågor som rör relationsskapande, utvecklande av gemenskap, samarbete och kommunikation. Indelningen avser att ge en översiktlig bild av vilka av barnens sociala förmågor som kommer till uttryck i barnens lek. De sociala förmågorna går dock in i varandra och det är inga givna skiljelinjer mellan dem.

Vilka är de huvudsakliga resultaten?

Lyhördhet och responsivitet är gemensamma kännetecken på förskollärarnas handlingar som genom lek stödjer och stimulerar barnens sociala förmågor. Det framgår tydligt av översiktens resultat. Förskolläraren är i sitt agerande lyhörd inför barnens perspektiv, behov och intressen, och svarar – responderar – genom att anpassa undervisningen till detta. Det gäller alla kategorier av handlingar och därmed samtliga delar av undervisningen; det vill säga alla situationer då förskolläraren stödjer och stimulerar leken genom att:

- planera och iordningsställa för lek
- delta i barnens lek
- observera leken
- reflektera över det hen observerar.

Förskollärares handlingar som inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till barnens perspektiv, behov och intressen, riskerar att initiera lek som innebär ett negativt socialt samspel mellan barnen, eller riskerar att påverka barnens lek så att den störs eller avbryts.

Forskarna har studerat leksituationer

Forskare har observerat och analyserat leksituationer i förskolor. Översikten bygger på studier av situationer där förskollärarna stödjer och stimulerar barnens sociala förmågor genom lek. Det är leksituationer som förskollärare kan känna igen sig i. Forskarnas analyser sätter ord på det som sker och ger förståelse i form av olika begrepp och teman.

Medvetet ledarskap – att stödja barns lek

Förskollärare kan stödja och stimulera lek som de själva tar initiativ till, likväl som lek som barnen initierar. Av central betydelse är att förskolläraren i båda fallen tar ansvar för förutsättningarna och utövar ett ledarskap i förhållande till leken. Ledarskapet är en viktig uppgift att fylla; att undervisa innebär att medvetet bestämma sig för att genom lek stödja och stimulera barns sociala förmågor. Förskollärares stöd och stimulans kan avse alla barns gemensamma engagemang i lek, eller några barns eller enskilda barns deltagande i gemensam lek, exempelvis barn som annars riskerar att hamna utanför. Översikten delar in förskollärarnas handlingar i studierna i tre kategorier: regissera, delta samt observera och reflektera.

Att regissera lek innebär att förskollärarna planerar och iordningsställer, och därmed skapar förutsättningar för barnens lek genom att erbjuda barnen miljöer, tid och utrymme som uppmuntrar till lek.

Förskolläraren kan delta i lek genom närvaro, guidning och medling i leken. Genom sin närvaro kan förskolläraren exempelvis kommunicera och visa olika idéer och uppslag för att vidareutveckla leken. Guidning handlar om att stimulera leken när den riskerar att spåra ur eller stanna av, genom att visa strategier för hur barn på olika sätt kan få tillträde till lek, exempelvis genom att föreslå en ny roll i leken. Förskollärare kan också stödja leken genom att medla, vilket innebär en aktiv handling för att lösa problem och konflikter, kanske runt material, leksaker eller roller.

Genom att observera och reflektera kan förskolläraren bygga sin medvetna användning av leken på kunskap om barnen, och därefter regissera lek som stärker dessa barns sociala kompetens och möjligheter att delta i lek.

Hur kan resultaten användas?

Resultaten i översikten ger kunskap om vad som händer mellan barnen, och mellan barnen och förskolläraren i leksituationer. Kunskapen kan användas för att öka förståelsen av det som sker i barns lek och av förskollärares betydelse för att genom lek stödja och stimulera barns sociala förmågor. Forskningen sätter ord på det som sker och ger kunskap i form av begrepp och teman som ger en bättre förståelse av hur förskolläraren kan leda lek och bedriva undervisning i förskolan.

Vad är syftet med översikten?

Denna forskningsbaserade kunskap avser att ge förskollärare värdefulla insikter kring den egna undervisningen och uppslag till hur den kan utvecklas.

Vad har översikten studerat?

Frågorna som vi vill besvara med översikten är:

- På vilka sätt stödjer och stimulerar förskollärare genom lek barns sociala förmågor?
- Vad karakteriserar förskollärares handlingar som genom lek stödjer och stimulerar barns sociala förmågor?

Vilka studier ingår?

Litteratursökningar i både svenska och internationella forskningsdatabaser resulterade i 9 662 studier. Efter relevans- och kvalitetsgranskning, som gjordes av forskare inom området, återstod 15 studier. Dessa utgör underlaget till den systematiska översikten.

Vad gör Skolforskningsinstitutet?

Skolforskningsinstitutet verkar för att undervisningen i förskolan och skolan bedrivs på vetenskaplig grund. Det gör vi genom att:

- sammanställa forskningsresultat
- bevilja forskningsmedel för praktisk forskning.

Projektgruppen

Institutets systematiska översikter genomförs i projektform. I projektgruppen ingår både externa forskare med särskild ämneskompetens inom översiktens område och medarbetare vid institutet. Vetenskapliga granskare har bidragit med värdefulla synpunkter, och det har även en referensgrupp med förskollärare.